

Włodzimierz Stochel

Białorutenistyczne eksploracje Bazylego Białokozowicza

Acta Polono-Ruthenica 6, 49-57

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Włodzimierz Stochel
(Polska, Olsztyn)

Białorutenistyczne eksploracje Bazylego Białokozowicza

W imponującym: żywym, wielotematycznym i wieloprogowym dorobku badawczym profesora Bazylego Białokozowicza, liczącym około tysiąca pozycji bibliograficznych, znaczące miejsce zajmują prace białorusoznawcze. Urodzony w Widowie koło Bielska Podlaskiego, gdzie zdobywał podstawową i średnią edukację oraz wychowywał się w wielokulturowym kręgu narodowościowym polsko-rusińskim, czyli polsko-białorusko-ukraińskim, charakterystycznym dla tego regionu, pierwsze publikacje popularno-naukowe zaczął poświęcać problematyce historycznej i kulturalnej rodzimego Podlasia. Ważną rolę w rozwoju i upowszechnianiu jego zainteresowań badawczych i publicystycznych odegrał powołany do życia 4 marca 1956 roku w Białymstoku białoruski tygodnik „Нiвa” jako organ Białoruskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego w Polsce. Na łamach tego periodyku, począwszy od roku 1957, zaczęły się regularnie pojawiać artykuły, szkice i przyczynki badacza penetrujące głównie różnorodną, bogatą historię i kulturę Podlasia, a także dokonania wybitnych oraz mniej lub bardziej znanych twórców i działaczy. W latach 1957–1963 ukazały się kolejno: *Шляхамі гісторыі. Ятвягі на Падляшшы*¹; *Заснаванне Бельска*²; *Бельск – сталіца поўночнага Падляшша*³; *Беларуская мова і польская культура*⁴; *Рэвалюцыйны рух на Беласточчыне так звананага снежаньскага перыяду*⁵; *Зараджэнне ідэй славянскага адзінства*⁶; *Міхал Рукевіч*⁷; *Узнікненне і мэты „Таварыства Ваенных Сяброў”*⁸; *Снежаньскія падзеі ў*

---

¹ „Нiвa” 1957, nr 34, s. 3.

² Ibidem, nr 35, s. 3.

³ Ibidem, nr 36, s. 3–4.

⁴ Ibidem, nr 45, s. 6–7.

⁵ Ibidem, 1958, nr 23, s. 3.

⁶ Ibidem, nr 24, s. 3, 6.

⁷ Ibidem, nr 25, s. 3, 6.

⁸ Ibidem, nr 26, s. 4, 8.

*Пецербургу і надзеі ў Асобным Літоўскім корпусе*⁹; *Дзеячы Таварыства Ваенных Сяброў у Сібіры*¹⁰; *Слаўныя людзі Падляшша: Міхал Баброўскі. I–III*¹¹; *Кшыштоф Клюк*¹²; *Юзэф Ярашэвіч. Жыцце і дзейнасць*¹³; *Юзэф Ярашэвіч – адзін з першых даследчыкаў гісторыі і этнаграфіі Падляшша*¹⁴; *Юзэф Ярашэвіч. Пагляд на гісторыю Літвы, Беларусі і Украіны*¹⁵; *Слаўныя людзі Падляшша: Ігнат Фонбэрг (1801–1891)*¹⁶; *Петр Чаркоўскі (1808–1898)*¹⁷; *Тадэуш Врублеўскі – вялікі сябар беларусаў*.¹⁸ Ostatnią publikacją na łamach „Niwy” był przyczynek prezentujący opinie i wypowiedzi Adama Mickiewicza i Aleksandra Hercena na temat litografii „Niewolnik słowiański” Józefa Oziębłowskiego obrazującej postać zniewolonego pariasia, – pańszczyźnianego chłopca białoruskiego (*Адам Міцкевіч і Аляксандр Герцэн аб літаграфіі „Славянскі нявольнік” – „Беларускі раб” Юзэфа Азямблоўскага – Озіэбловскага*).¹⁹ W późniejszych wypowiedziach w nowo powstałych białostockich periodykach społeczno-kulturalnych – „Kontrasty” i „Czasopis” uczony stał się rzecznikiem powstania uniwersytetu w Białymstoku (*Universitas Podlachiensis in civitas Bialostocensis in statu nascendi*)²⁰, a także zajął się *Problemami tożsamości białoruskiej wobec tradycji narodowych*.²¹

Białorutenika stają się również nieodłączną częścią składową rozpraw, studiów, artykułów i szkiców naukowych badacza, ukazujących się drukiem od końca lat sześćdziesiątych po dzień dzisiejszy. Zapoczątkowany w „Niwie” trzyodcinkowy szkic poświęcony życiu i działalności księdza unickiego Michała Bo-

⁹ Ibidem, nr 27, s. 3, 6.

¹⁰ Ibidem, nr 28, s. 4–5.

¹¹ Ibidem, nr 31, s. 4–5, nr 32, s. 4–5, nr 33, s. 3, 6.

¹² Ibidem, nr 37, s. 3.

¹³ Ibidem, 1960, nr 20, s. 3, 4.

¹⁴ Ibidem, nr 21, s. 3.

¹⁵ Ibidem, nr 23, s. 3.

¹⁶ Ibidem, nr 32.

¹⁷ Ibidem, 1962, nr 33.

¹⁸ Ibidem, 1963, nr 27, s. 2–7. Spośród innych publikacji B. Białokozowicza na łamach „Niwy” warto też odnotować: *Беластоцкія карэспандэнты Льва Талстога*, 1961, nr 37 s. 2, 4–5; *Аляксандр Герцэн і яго адносіны да славян*, ibidem, 1962, nr 14, s. 3; *Польская апавесць пра Тараса Шаўчэнку*, 1966, nr 26 s. 4–5 (dotyczy książki Jerzego Jędrzejewicza *Noce ukraińskie albo Rodowód geniusza. Opowieść o Szewczenko*, 1966).

¹⁹ „Niwa” 1967, nr 38, s. 4–5.

²⁰ „Kontrasty” 1985, nr 5, s. 15–17.

²¹ „Czasopis” 1993, nr 1, s. 8–9, 11.

browskiego – profesora Uniwersytetu Wileńskiego, sławisty, białorutenisty, orientalisty, lingwisty i poliglota – znajduje zainteresowanie na gruncie amerykańskim, gdzie ukazuje się drukiem w formie artykułu w białoruskojęzycznym periodyku naukowym – „Litva – The Lithuanian (Belorussian) Research Periodical”.²²

Sygnalizowane wyżej zainteresowania badacza litografią „Niewolnik słowiański” znajdują kontynuację w jego artykułach naukowych drukowanych w czasopiśmie rosyjskim „Прометей” (*Кто был автором литографии „Белорусский раб”, изданной А. Мицкевичем и описанной А. И. Герценом*²³) oraz w wydanym w Białymstoku białoruskim wyborze prac naukowych (*Беларускі прыгонны селянін ва ўспрыняцці А. Герцэна і А. Міцкевіча*²⁴).

Białorusoznawcze publikacje B. Białokozowicza wpływały na kształtowanie się koncepcji teoretycznoliterackich w zakresie komparatystyki. Znajdowały również wyraz w pracy naukowo-dydaktycznej w latach 1957–1973 na Uniwersytecie Warszawskim, gdzie w październiku 1969 roku z jego inicjatywy i pod jego kierownictwem w Instytucie Rusycystyki zainaugurował swą działalność Zespół Naukowy Polsko-Wschodniosłowiańskich Stosunków Literackich. Integralną częścią składową kompleksowych historyczno-porównawczych badań literaturoznawczych tego zespołu stała się literatura białoruska oraz jej rozległe powinowactwa i kontakty z sąsiednimi literaturami słowiańskimi.²⁵ Przejście B. Białokozowicza do pracy w Polskiej Akademii Nauk w 1973 roku spowodowało też przeniesienie działalności wyżej wymienionego Zespołu do Pracowni Literatur Wschodniosłowiańskich Zakładu Słowianoznawstwa PAN. Krokiem milowym w rozwoju badań naukowych nad polsko-wschodniosłowiańskimi stosunkami literackimi stało się powołanie do życia z jego inicjatywy serii wydawniczej „Studia Polono-Slavica Orientalia. Acta Litteraria”. On też opracował koncepcję i dalekosiężny program badawczy. Tom pierwszy tej serii otwierał głośny artykuł programowy uczonego *Polsko-wschodniosłowiańskie stosunki literackie jako problem badawczy*, postulujący konieczność nowoczesnego, kompleksowego i wieloaspektowego badania m.in. polsko-białoruskich związków literackich w ich wielostronnych powiązaniach folklorystycznych, wzajemnej recepcji oraz inten-

---

²² B. Bielakazovič, *Michaś Babroŭski (8 XII 1784–21 IX 1848)*, „Litva – The Lithuanian (Belorussian). Research Periodical (navukowy časopis)”, Chicago – Illinois 1967, nr 2, s. 232–248.

²³ „Прометей”, t. 8, Москва 1971, s. 189–191.

²⁴ *Навуковы зборнік*, Białystok 1974, s. 65–74.

²⁵ Zob. W. Skrunda, *O działalności Zespołu Naukowego Wschodniosłowiańskich Stosunków Literackich*, „Przegląd Humanistyczny” 1973, nr 4, s. 176–178.

syfikacji prac materiałowych, przeglądowych i bibliograficznych.²⁶ Jednocześnie pod kierunkiem B. Białokozowicza jako promotora powstawały rozprawy doktorskie z zakresu białorutenistyki historycznoliterackiej: Włodzimierza Stochela – *Adam Mickiewicz, Aleksander Puszkina i Taras Szewczenko w literaturze białoruskiej lat 1863–1917*; Włodzimierza Monacha – *Folklor białoruski w liryce Mickiewicza, Syrokomli i Orzeszkowej*; Włodzimierza Wilczyńskiego – *Władysław Syrokomla i literatury wschodniosłowiańskie*; Wacława Szerszunowicza – *Kazimierz Andrzej Jaworski wobec literatury wschodniosłowiańskich*, obronione na Wydziale Filologii Polskiej i Słowiańskiej Uniwersytetu Warszawskiego oraz w Instytucie Słowianoznawstwa PAN.

Zgodnie z własnymi postulatami badawczymi białorusoznawczy dorobek B. Białokozowicza został pomnożony o cykl artykułów poświęconych wielostronnym polsko-wschodniosłowiańskim stosunkom kulturalnym i literackim, jak np.: *Jan Baudouin de Courtenay i literatury słowiańskie*²⁷; *Pogranicze i kresy w literaturze pięknej. Przyczynek do polsko-białoruskich i polsko-ukraińskich stosunków literackich*²⁸; *Polsko-wschodniosłowiańskie pogranicze kulturowe, styki i kresy jako problem badawczy*²⁹; *Polsko-wschodniosłowiańskie pogranicze kulturowe*.³⁰

Kolejne trzy cykle białoruteników historycznoliterackich uczonego to publikacje odnoszące się do Adama Mickiewicza i jego związków z Białorusią, biografii twórczej Mikołaja Janczuka, uczonego białoruskiego, ukraińskiego i rosyjskiego oraz wysoce zasłużonego dla kultury białoruskiej drukarza, wydawcy i tłumacza Biblii Franciszka Skoryny, a składają się nań: *Мицкевич в восточнославянских литературных*³¹; *Adam Mickiewicz w poezji białoru-*

²⁶ B. Białokozowicz, *Polsko-wschodniosłowiańskie stosunki literackie jako problem badawczy*, „*Studia Polono-Slavica Orientalia. Acta Litteraria*”, Wrocław, Ossolineum 1974, s. 7–49. Zob. też W. Stochel, *Białorutenica na łamach „Studia Polono-Slavica Orientalia. Acta Litteraria”*, „*Acta Polono-Ruthenica*”, t. 5 Olsztyn, UWM 2000, s. 171–180.

²⁷ „Z polskich studiów slawistycznych”. Literaturoznawstwo. Folklorystyka. Problematyka historyczna, Ser. 6: t. 2, Warszawa, PWN 1983, s. 5–23.

²⁸ *Зофье Налковской посвящается*. Минск, „Полюмя” 1991, s. 18–32.

²⁹ *Polsko-wschodniosłowiańskie powiązania kulturowe, literackie i językowe*, t. 1: *Literatura i kultura*, Olsztyn, Wyd. WSP 1994, s. 27–47.

³⁰ „Тэрмапілы”. Літаратурна-мастацкі і беларусазнаўчы часопіс, nr 1, Беласток 1998, s. 19–27.

³¹ *Славянские культуры и мировой культурный процесс*, Минск 1985, s. 230–234. Zob. też: Б. Бялаказовіч, *Белорускія элементы. матывы і сюжеты ў творчасці Адама Міцкевіча*, пераклад з польскай мовы Г. Цішук, [w:] *Адам*

skiej³²; *Jeszcze raz o pochodzeniu Adama Mickiewicza: kryterium dziedzictwa krwi i przesłanie polskości kulturowej*³³; *Mikołaj Janczuk wobec literatur słowiańskich*³⁴; *Николай Янчук – исследователь польско-восточнославянского пограничья*³⁵, *Mikołaj Janczuk jako badacz pogranicza polsko-wschodniosłowiańskiego*³⁶; *Franciszek Skoryna w ujęciu Mikołaja Janczuka*³⁷; *Мікола Янчук пра літаратурную чыннасць Францішка Скарыны*³⁸; *Н. А. Янчук – исследователь села Корница на Подляшье*³⁹; *Вячэстае святло Скарыны*⁴⁰; *Прарок на Бацькаўшчыне*⁴¹; *Правы пісанья маем*⁴²; *Наследие Ф. Скорина в польских исследованиях и их отражение в энциклопедическом справочнике „Скорина и его время”*.⁴³

Penetracje badawcze B. Białokozowicza obejmują także okres współczesny, czemu dał wyraz m.in. w dwóch rozprawach: *Legenda Kamila Baczyńskiego w poetyckiej wizji Aleha Łojki i Piotra Wiegina*⁴⁴ i *Białoruś znana i nieznaną*

Мицкевіч і нацыянальныя культуры. Матэрыялы Міжнароднай навуковай канферэнцыі (Мінск, 7–11 верасня 1998 г.), „Беларусіка-Albaruthenica”, t. 11, Мінск, „Беларускі кнігазбор” 1998, s. 193–199.

³² *Droga ku wzajemności. Polsko-białoruskie związki językowe, literackie, historyczne i kulturowe*, pod. red. M. Kondratiuka, t. 1, Grodno 1999, s. 209–244.

³³ *Ibidem*, t. 2. Białystok 2000, s. 99–127. Zob. też: Б. Бялокозович, *Белорусские корни Адама Мицкевича*, перевод В. Боровского, „Всемирная литература”, Минск 1998, nr 12, s. 158–171.

³⁴ „Z polskich studiów slawistycznych”, ser. 6: *Literaturoznawstwo. Folklorystyka. Problematyka historyczna*, 1988, s. 521–538.

³⁵ „Советское славяноведение”, Москва 1989, nr 5, s. 47–59.

³⁶ „Studia Polono-Slavica Orientalia. Acta Litteraria” t. 13, Warszawa 1992, s. 67–85.

³⁷ „Slavia Orientalis” 1993, nr 2, s. 313–325.

³⁸ „Беларусіка-Albaruthenica” t. 1, Мінск 1993, s. 261–263.

³⁹ *Славяне: адзінства і многастаянасць. Тэзісы дакладаў і паведамленняў*, Мінск 1990, s. 16–18.

⁴⁰ *Скарыніч. Літаратурна-навуковы гадзівік*, Мінск, wyd. „Мастацкая літаратура” 1991, s. 16–19.

⁴¹ *Ibidem*, Мінск 1993, s. 261–263.

⁴² *Ibidem*, s. 187–193.

⁴³ *Франціск Скорина і традыцыі гуманізма в славянскай культуры. Тэзісы дакладаў і саабшчэнняў на навучнай канферэнцыі*, Мінск 1990, s. 37–38.

⁴⁴ *Świat przedstawiony w dziełach pisarzy Wschodniej Słowiańszczyzny*, Zielenka Góra. Wyd. WSP 1994, s. 247–272.

w *twórczej interpretacji Sokrata Janowicza*.⁴⁵ Zwieńczeniem licznych prac rekonansowych, o których wyżej była już mowa, stały się dwie cenne monografie opublikowane w latach 1996 i 1998 – *Mikołaj Janczuk (1859–1921). Podlaskie skrzyżowania tradycji słowiańskich i Między Wschodem a Zachodem. Z dziejów formowania się białoruskiej świadomości narodowej*.⁴⁶ Pierwsza z nich zawarła głęboką analizę i syntezę dokonań naukowych folklorysty, etnografa i literaturoznawcy, ze szczególnym uwzględnieniem rozległych i ścisłych związków Janczuka z Białorusią, jej historią, kulturą i literaturą, druga zaś, spożytkująca w znacznej mierze wiele wcześniejszych publikacji autora, poszerzonych i uzupełnionych, została poświęcona w całości problematyce białoruskiej, wyróżniając się bogatym i rozległym materiałem źródłowym i tematycznym, co też znalazło swój wyraz w licznych recenzjach i omówieniach zarówno krajowych, jak i zagranicznych.⁴⁷

Bogaty dorobek białorusoznawcy B. Białokozowicza dopełniają artykuły recenzyjne, noty biograficzno-bibliograficzne i hasła encyklopedyczne. Należą do nich recenzje oraz artykuły recenzyjne takich prac, jak np.: *Беларуская літаратура XIX стагоддзя. Хрэстаматыя* (Мінск 1971)⁴⁸; *Старонкі літаратурных сувязей* (Мінск 1970)⁴⁹; Вячаслаў Рагойша, *Напісана рукою*

⁴⁵ З Крыніц. Зборнік Беларускага літаратурнага аб'яднання „Бела-вежа”. *Матэрыялы з канферэнцыі прысвечанай творчасці Сакрата Яновіча*, Беласток. 8 чэрвеня 1996 года, Беласток 1996, s. 11–25.

⁴⁶ B. Białokozowicz, *Mikołaj Janczuk (1859–1921). Podlaskie skrzyżowania tradycji słowiańskich*, Olsztyn, Wyd. WSP 1996; tenże, *Między Wschodem a Zachodem. Z dziejów formowania się białoruskiej świadomości narodowej*, Białystok, Wyd. Białowieża 1998.

⁴⁷ I. Rudziewicz – „Polityka Wschodnia”. Centrum Badań Wschodnich Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1998, nr 2, s. 160–162; J. Koniewa – „Acta Polono-Ruthenica”, t. 4, 1999, s. 405–408. A. Раманчук, „Чыннае каханьне Бацькаўшчыны” – „Полымя”, Мінск 1999, nr 1, s. 280–287; Э. Дубянецкі – „Кантакты і дыялогі”, Мінск 1998, nr 10–11, s. 36–39; P. Радзік – „Беларускі гістарычны агляд”, Мінск 1998, t. 5, s. 276–284; Ю. А. Лабынцев – „Славяноведение”, Москва 2000, nr 1, s. 112–115; Л. Мальцев, *Вклад в славяноведение*, „Литературная страница”, вып. 124, Приложение к номеру 16 газеты „Университет” Калининград 1998; Л. Мальцев – *Проблемы русской философии и культуры*, Калининград 2000, s. 139–141; М. М. Косановић – „Славистика” кн. 4, Београд 2000, s. 284–286.

⁴⁸ „Przegląd Humanistyczny” 1973, nr 3, s. 172–179.

⁴⁹ Ibidem, 1973, nr 5, s. 175–179.

Купалы. Архіўныя знаходкі (Мінск 1981)⁵⁰; Jerzy Turonek, *Wacław Iwanowski i odrodzenie Białorusi* (Warszawa 1992)⁵¹; Tadeusz Zienkiewicz, *Polskie życie literackie w Mińsku w XIX i na początku XX wieku (do roku 1921)* (Olsztyn 1997)⁵²; Ян Чыквін, *Далёкія і блізкія. Беларускія пісьменнікі замежжа* (Białystok 1997)⁵³; Teresa Zaniewska, *Strażnicy poezji. Poezja białoruska w Polsce po roku 1956* (Białystok 1997).⁵⁴ B. Białokozowicz w antologii *Jak unieść wierszem twoją chwałę* zamieścił też utwory czołowych poetów białoruskich, takich jak Ryhor Baradulin, Maryja Barstok, Piatruś Brouka, Kastuś Kirejenka, Jakub Kołas, Aleh Łojka, Jeudakia Łoś, Pimen Panczanka, Siarhiej Paniznik, Jazep Puszcza, Janka Sipakou, Maksim Tank i Alaksiej Zarycki.⁵⁵

Na wyróżnienie zasługują obszernie noty, a właściwie artykuły biobibliograficzne, starannie opracowane, dotyczące znanych białoruskich literaturoznawców, jak Adam Maldzis, Władzimir Kazbjaruk, Swietłana Musijenko, Walancina Napawa, które zostały zaprezentowane w okazałej pracy badacza – *Polonistyka radziecka*.⁵⁶ Również autorstwa B. Białokozowicza są hasła encyklopedyczne prezentujące wybitnych twórców białoruskich. Zarówno w pierwszym, jak i kilku innych wydaniach i dodrukach przewodnika encyklopedycznego *Literatura polska* znaleźli się Sciapan Aleksandrowicz, Janka Bryl, Władzimir Kazbjaruk, Aleh Łojka, Adam Maldzis i Maksim Tank.⁵⁷ Te same hasła w nowej wersji poprawionej, uzupełnionej i uwspółcześnionej, ukazały się w przewodniku encyklopedycznym *Literatura polska XX wieku*.⁵⁸ Na specjalne uwydatnienie

⁵⁰ „Slavia Orientalis” 1983, nr 1–2, s. 177–181.

⁵¹ B. Białokozowicz, *Dziedzictwo Wielkiego Księstwa Litewskiego*, „Dziś”, Warszawa 1993, nr 4, s. 126–130.

⁵² B. Białokozowicz, *Obrzeża kultury*, „Dziś” 1999, nr 2, s. 136–138 oraz *Polskie życie literackie w Mińsku Litewskim w warunkach białoruskiej wielokulturowości*, „Тэрмапілы”, nr 1, Беласток 1998, s. 123–126.

⁵³ B. Białokozowicz, *Literatura białoruskiej diaspory*, „Dziś” 1999, nr 6, s. 115–118.

⁵⁴ B. Białokozowicz, *Białoruska poezja w Polsce*, „Dziś” 1999, nr 10, s. 123–126.

⁵⁵ *Jak unieść wierszem Twoją chwałę. Polska w poezji radzieckiej*, wybrał i wstępem opatrzył B. Białokozowicz, Łódź, Wyd. Łódzkie 1977, s. 365–391.

⁵⁶ *Polonistyka radziecka. Literaturoznawstwo, wybór, wstęp i notki o autorach* B. Białokozowicz, Warszawa, PWN 1985, s. 89–90, 330–331, 613, 625–626.

⁵⁷ *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, Warszawa, PWN 1984, t. 1, s. 7–8, 112, 436, 614, 630; 1985, t. 2 s. 463.

⁵⁸ *Literatura polska XX wieku. Przewodnik encyklopedyczny*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN 2000, t. 1, s. 5, 67, 282, 396–397, 406, t. 2, s. 216–217.

zastępuje tu nowatorskie syntetyczne hasło o polsko-białoruskich stosunkach literackich na przestrzeni dziejów, uwzględniające najnowszy stan badań w tej dziedzinie.⁵⁹

Zamykając niniejszy przegląd białorutenistycznych „białokozowiczianów” w polskiej nauce o literaturze należy też dodać, iż uczony był także autorem posłowania, pt. *Impulsy pamięci i tropy tożsamości* do tomiku poezji i prozy tworzącej po polsku i białorusku Heleny Aniszewskiej⁶⁰, uczestniczył również w dyskusji na temat problemów współczesnej Białorusi, zorganizowanej przez Centrum Badań Wschodnich Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie wiele miejsca poświęcił m.in. procesowi kształtowania się białoruskiej świadomości narodowej oraz problemom kultury i polityki na tle innych krajów europejskich.⁶¹ Przejście B. Białokozowicza do pracy w Olsztynie od 1 lutego 1992 roku wzmocniło i poszerzyło nurt slawistyki wschodniosłowiańskiej o nowe tematy, zwłaszcza z zakresu komparatystyki kulturowej. Zyskała na tym również białorutenistyka. W ramach wykładów z historii Słowiańszczyzny Wschodniej w szerokim zakresie uwzględniał również dzieje Białorusi, zwracając szczególną uwagę na białoruskie odrodzenie narodowe i kształtowanie się nowoczesnej białoruskiej świadomości narodowej. Wykłady z zakresu literatury rosyjskiej wzbogacił o kontekst słowiański ze szczególnym uwzględnieniem powiązań polsko-białorusko-rosyjskich i polsko-ukraińsko-rosyjskich. Na swoich seminariach magisterskich wprowadził tematy z pogranicza kulturowego polsko-wschodniosłowiańskiego, w tym również polsko-białoruskiego. Tytułem przykładu wymienię chociażby dwie prace, których byłem recenzentem, obronione w lipcu 2000 roku, a mianowicie Doroty Nicewicz – *Folklor białoruski w twórczości Adama Mickiewicza* oraz Sylwii Bubliewskiej – *Janka Kupala i Adam Mickiewicz*.

Należy także podkreślić, iż w ostatnich rozprawach, odnoszących się do stosunku Mickiewicza do Białorusi, autor wysunął i uzasadnił tezę, że twórczość Mickiewicza wpłynęła na genezę, rozwój i formę nowożytnej literatury białoruskiej, odzwierciedlającej i kształtującej świadomość narodową Białorusinów. I to dzięki przede wszystkim Mickiewiczowi nie rozwijała się ona w opozycji wobec

⁵⁹ B. Białokozowicz, *Białorusko-polskie związki literackie*, [w:] *Literatura polska XX wieku*, t. 2, s. 448–453.

⁶⁰ А. Анішэўская, *Смак жыцця*, Białystok 1998, s. 106–109. Zob. też posłowie B. Białokozowicza do wydania: O. Szurkowska, *Dzieje białowieskiej rodziny*, Orthdruk, Białowieża 2001, s. 151–160.

⁶¹ *Białoruś: wyzwania i nadzieje*, „Polityka Wschodnia” 1997, nr 1, s. 117–158.

literatury polskiej, a niejako z niej wyrastała, co szczególnie potwierdza cała plejada tzw. pisarzy polsko-białoruskich. Bez Mickiewicza trudno nawet wyobrazić ich twórczość: takie bowiem było na tym terenie przesłanie polskiej kultury. Mickiewicz – nawet przy założeniu jego białoruskiego etnosu, a także nader ostro dyskutowanego żydowskiego pochodzenia po kądzieli czy też, według ustaleń archiwisty mińskiego Siarhieja Rybczonka, tatarskiego rodowodu matki poety – autor *Ballad i romansów*, *Dziadów* i *Pana Tadeusza* był przede wszystkim człowiekiem kultury polskiej, ukształtowanym w kręgu polskiej oświaty i nauki. Swoją polskość wypracowywał świadomie, celowo i konsekwentnie. Poczucie narodowe kształtował w tradycjach Wielkiego Księstwa Litewskiego, stanowiącego część składową Rzeczypospolitej Obojga Narodów, a więc państwa wielonarodowościowego. Poprzez literaturę polską w sposób niezwykle oryginalny i twórczy oddziaływał, pobudzał i wpływał na genezę, rozwój i kształtowanie się m.in. nowoczesnej literatury białoruskiej, sam zaś poeta stał się ideałem niedoścignionego twórcy, piewą wolności i symbolem braterstwa narodów. Stąd też godna zaakcentowania jest konstatacja B. Białokozowicza, iż „konstruktywna współpraca polskich i białoruskich badaczy, a także polonistów z innych krajów, może i w przyszłości wyjaśnić niejedną jeszcze zagadkę dotyczącą autora *Dziadów*, jego pochodzenia i stosunków rodzinnych, studiów wyższych na Uniwersytecie Wileńskim i pobytu w Rosji, udziału w rosyjskim życiu społeczno-literackim i kontaktów z władzami rosyjskimi, złożonych kontekstów i problemów jego twórczości, życia emigracyjnego i działalności politycznej, a tym samym rozwiązać nagromadzone z biegiem czasu i wciąż jeszcze nazbyt liczne legendy i mity, a tym samym ożywić mickiewiczologię, nadać jej nowe tchnienie z perspektywą na XXI wiek”.⁶²

W świetle całości przytoczonych danych można skonstatować, iż dzięki żywemu i bogatemu dorobkowi Profesora polska białorutenistyka historycznoliteracka nabrała zdecydowanego rozmachu, wzbogacając się pod względem metodologicznym i tematycznym o nowe rozległe obszary penetracji badawczej, ewoluując od prac popularnonaukowych, przyczynkarskich, materiałowo-dokumentacyjnych, krytycznoliterackich do artykułów i rozpraw komparatystycznych, a następnie pogłębianych syntez o charakterze kulturologicznym.

---

⁶² *Droga ku wzajemności...*, t. 2, s. 127.